

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

1959 · 50 · 2009

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «КРИВИЦЬКА ТА КРИВИЦЬКИЙ ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF KRYVITSKA AND KRYVITSKYU v. UKRAINE)**

(Заява № 30856/03)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

2 грудня 2010 року

ОСТАТОЧНЕ

02/03/2011

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Текст рішення може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Кривіцька та Кривіцький проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція) (далі — Суд), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Пеер Лоренцен (Peer Lorenzen), Голова,

Рената Ягер (Renate Jaeger),

Карел Юнгвірт (Karel Jungwiert),

Марк Віллігер (Mark Villiger),

Миряна Лазарова-Трайковська (Mirjana Lazarova Trajkovska),

Здравка Калайджиєва (Zdravka Kalaydjieva),

Ганна Юдківська (Ganna Yudkivska), судді,

та Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek), Секретар секції,

після обговорення за зачиненими дверима 9 листопада 2010 року постановляє таке рішення, що було ухвалено в той самий день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу порушено за заявою (№ 30856/03), поданою проти України до Суду 3 серпня 2003 року громадянами України пані Ганною Семенівною Кривіцькою (далі — заявниця) та паном Яном Федоровичем Кривіцьким (далі — заявник) відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція).

2. Уряд України (далі — Уряд) представляв його Уповноважений — пан Ю. Зайцев.

3. Заявники стверджували, зокрема, що їхнє «право на житло» було порушено у зв'язку із визнанням недійсною їхньої прописки та подальшим виселенням, а також що, розглядаючи справу, національні суди належним чином не проаналізували їхні основні доводи.

4. 31 березня 2009 року Голова п'ятої секції вирішив направити цю заяву Уряду.

ФАКТИ**I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ**

5. Заявники, мати і син, народились у 1945 та 1975 роках відповідно та проживають у м. Києві.

6. 16 липня 1992 року Є. Б., 1908 року народження, прописала заявницю до своєї квартири як постійну мешканку, в березні 1993 року склала заповіт та заповіла квартиру заявниці. Натомість заявниця мала піклуватися про Є. Б. 5 січня 1993 року заявника, тоді неповнолітнього,

як члена сім'ї своєї матері також було прописано до квартири Є. Б. як постійного мешканця. Заявники переїхали до квартири, дбали про її утримання, робили певні ремонтні роботи.

7. 23 серпня 1994 року Київською міською державною адміністрацією було обіцяно забезпечити заявників новою квартирою в зв'язку з рішенням про знесення будинку, співвласницею якого була Є. Б. Однак це рішення виконано не було.

8. У 1995 та 1996 роках дружину заявника та двох її дітей від попередніх зв'язків, 1988 та 1989 років народження, також було прописано як постійних мешканців у цій же квартирі. Пізніше заявник усиновив цих дітей (у 1996 р.) та розлучився з їх матір'ю (у 1998 р.).

9. 18 грудня 1998 року Є. Б. померла.

10. Після її смерті заявниця дізналась, що у 1996 та 1998 роках Є. Б. склала ще два заповіти та заповіла ту саму квартиру іншим особам. 12 березня 1999 року заявниця звернулась до суду з позовом про визнання цих двох заповітів недійсними. Заявниця стверджувала, що з 1995 року Є. Б. перебувала у важкому стресовому стані внаслідок її участі у судовому розгляді спору із співвласницею будинку Г. Д., що призвело до погіршення її психічного здоров'я та здатності приймати рішення.

11. 26 лютого 2001 року комісія експертів здійснила оцінку психічного здоров'я Є. Б. та встановила, що в березні 1993 року, грудні 1995 року та жовтні 1998 року Є. Б. страждала на органічні психічні розлади з помірно вираженим інтелектуально-мнестичним зниженням та параноїдним синдромом. У результаті, в ці періоди вона була неспроможна «розуміти значення своїх дій і керувати ними».

12. На підставі цих висновків 3 квітня 2001 року прокурор Ленінградського району м. Києва, діючи в інтересах держави, приєднався до провадження у справі заявниці з вимогою визнання недійсними всіх заповітів Є. Б., включаючи заповіт, складений у 1993 році на користь заявниці.

13. 8 червня 2001 року Ленінградський районний суд м. Києва задовольнив вимогу прокурора. Апеляційні скарги сторін на це рішення були повернуті як такі, що не відповідали процесуальним вимогам, і рішення набрало законної сили.

14. 29 квітня 2002 року Державна податкова інспекція Святошинського району м. Києва зареєструвала право держави на квартиру Є. Б. як на майно померлої особи, у якої немає спадкоємців ні за законом, ні за заповітом.

15. 28 травня 2002 року Державна податкова інспекція звернулась до суду із позовом до заявників про визнання їхньої прописки недійсною, оскільки вона не мала законної підстави з огляду на психічний розлад у колишньої власниці квартири в той час, коли вона надавала дозвіл на прописку. В подальшому Державна податкова інспекція вимагала виселення заявників, заявляючи, що їхнє проживан-

ня у квартирі перешкоджає органам державної влади продати квартиру за найвищою можливою ціною.

16. Заявник подав зустрічний позов про визнання його законним наймачем квартири. Він, зокрема, стверджував, що він і його матір займали цю квартиру значний проміжок часу добросовісно та на законних підставах, несли витрати з утримання та ремонту. Крім того, родина не мала іншого житла, а їхнє виселення загрожує інтересам виховання двох неповнолітніх дітей, які залишились на утриманні заявника після того, як їхня матір залишила сім'ю.

17. Згодом Служба у справах неповнолітніх Святошинської районної у м. Києві державної адміністрації була залучена до справи та просила суд врахувати інтереси двох неповнолітніх дітей у збереженні права наймати це помешкання.

18. Під час судового засідання 15 липня 2002 року Святошинський районний суд м. Києва доручив Ц., одному з експертів, який в лютому 2001 року проводив посмертну експертизу психічного здоров'я Є. Б., дослідити, чи могла остання 16 липня 1992 року, коли надавала дозвіл на проживання заявниці в квартирі, розуміти значення своїх дій або керувати ними. Цього ж дня Ц. дійшов висновку, що з огляду на результати посмертної судово-психіатричної експертизи стану здоров'я Є. Б. в 1993 році дійсним є те, що в день, про який йшлося, вона не могла розуміти значення своїх дій та керувати ними.

19. Того ж дня суд ухвалив рішення, яким було задоволено вимоги Державної податкової інспекції у Святошинському районі м. Києва. Відповідна частина цього рішення містить таке:

«Суд, вислухавши пояснення учасників процесу, дослідивши матеріали справи, вважає за необхідне задовольнити частково початково заявлені вимоги ... і відмовити у зустрічному позові, керуючись наступним:

16 липня 1992 року та 5 січня 1993 року відповідно Є. Б., яка не могла розуміти значення своїх дій та керувати ними, дала дозвіл на прописку Кривіцької Ганни Семенівни та Кривіцького Яна Федоровича в належній їй частині домоволодіння ..., уклавши тим самим договір найму.

16 грудня 1998 року вона померла і належні їй 2/400 частини домоволодіння ... перейшли у власність держави в особі Державної податкової інспекції у Святошинському районі м. Києва, яка 28 травня 2002 року звернулась за захистом прав власника, що не можуть порушуватись Кривіцьким Я. Ф. та Кривіцькою Г. С., які займали домоволодіння, в силу викладеного, самовільно і підлягають виселенню без надання їм іншого житла.

В силу викладеного, не можуть бути задоволені вимоги Кривіцького Я. Ф. про визнання права користування домоволодінням. <...>

Враховуючи наведене та керуючись статтями 55 та 555 Цивільного кодексу України, статтями 4 та 48 Закону України «Про власність», статтями 116 та 191 Житлового кодексу України, статтями 15, 30, 62, 75 та 203 Цивільного процесуального кодексу України, суд

ВИРІШИВ:

Початково заявлені вимоги задовольнити. <...>»

20. Заявники оскаржили це рішення. Вони стверджували, зокрема, що оцінка психічного здоров'я Є. Б. була неналежною та поверховою, що в момент укладення їхнього договору найму вони діяли добросовісно та у відповідності до закону і що за обставин їхньої справи вони не могли передбачити, що до них буде застосовано ретроспективно законодавчі положення щодо самоправного зайняття приміщення. Вони також стверджували, що їхнє виселення зробить їх безпритульними та порушить їхнє конституційне право на повагу до житла. Крім того, виселення заявника поставить під загрозу права двох неповнолітніх дітей, які залишились виключно на його утриманні.

21. 13 серпня 2002 року Служба у справах неповнолітніх повідомила апеляційний суд м. Києва, що діти фактично проживають у квартирі та знаходяться на утриманні заявника з тих пір, як їхня матір поїхала працювати до Росії.

22. 16 жовтня 2002 року апеляційний суд м. Києва відмовив у задоволенні апеляційної скарги заявників, підтвердивши обґрунтування суду першої інстанції. Апеляційний суд м. Києва також зазначив, що згідно з довідкою адресного бюро діти та їхня матір не були зареєстровані в квартирі як мешканці. Рішення суду набрало законної сили.

23. Заявники подали касаційну скаргу, стверджуючи, в доповнення до їхніх попередніх доводів, що суди необґрунтовано відмовили у врахуванні їхніх доказів про проживання у квартирі дітей. 8 травня 2003 року Верховний Суд України відмовив у задоволенні касаційної скарги заявників, встановивши, що суди нижчих інстанцій дали належну оцінку доказам і правильно застосували законодавство.

24. 12 листопада 2002 року Ж., державний виконавець, який здійснював виконання рішення, подав заяву до Святошинського районного суду м. Києва про роз'яснення рішення від 15 липня 2002 року в зв'язку із встановленням факту проживання дітей в квартирі.

25. 14 листопада 2002 року голова Святошинського районного суду м. Києва направив лист начальника Київського міського управління юстиції та Святошинського районного управління юстиції м. Києва, стверджуючи, що направленням заяви про надання роз'яснення і без того чіткого рішення суду Ж. умисно затягував його виконання, тим самим грубо порушуючи інтереси держави. Він також просив адресатів запобігти поданню подібних заяв у майбутньому.

26. У невстановлену дату заявники звернулися з вимогою замінити їхнє виселення грошовою компенсацією.

27. 28 грудня 2002 року суд першої інстанції відхилив заяву державного виконавця та вимогу заявників.

28. Тим часом, 5 грудня 2002 року заявників було виселено. Заявники стверджували, що вони були змушені просити різних родичів і друзів про надання їм притулку та що вони не мали постійного місця

проживання після їхнього виселення. У 2006 році заявник купив будинок.

29. Заявники неодноразово звертались до Державної податкової інспекції з проханням проінформувати їх, коли квартира буде виставлятися на продаж, оскільки вони мали бажання спробувати її придбати, та отримували відповіді, що вони матимуть таку можливість лише, якщо всі співвласники будинку відмовляться від їхнього права привілейованої купівлі. Згодом заявників було повідомлено, що в квітні 2003 року квартиру було продано співвласниці будинку Г. Д.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

А. Цивільний кодекс України 1963 року (втратив чинність з січня 2004 року)

30. У відповідних положеннях Цивільного кодексу зазначено:

Стаття 55. Недійсність угоди, укладеної громадянином, нездатним розуміти значення своїх дій

«Угода, укладена громадянином, який хоч і є дієздатним, в момент укладення не міг розуміти значення своїх дій або керувати ними, може бути визнана судом недійсною. <...>»

Стаття 555. Перехід спадщини до держави

«Спадкове майно за правом спадкоємства переходить до держави:
<...>

2) якщо у спадкодавця немає спадкоємців ні за законом, ні за заповітом; <...>».

В. Житловий кодекс України

31. У відповідних положеннях Житлового кодексу зазначено:

Стаття 116. Виселення без надання громадянам іншого жилого приміщення
«<...> Осіб, які самоправно зайняли жиле приміщення, виселяють без надання їм іншого жилого приміщення».

Стаття 191. Порядок вирішення житлових спорів (до внесення змін 15 травня 2003 року)

«Житлові спори вирішуються відповідно до закону ..., судом, арбітражем, третейським і товариським судами, а також іншими уповноваженими на те органами».

С. Закон України від 1 лютого 1991 року № 697-ХІІ «Про власність» (втратив чинність 27 квітня 2007 року)

32. У відповідних положеннях Закону «Про власність» зазначено:

Стаття 4. Здійснення права власності

«1. Власник на свій розсуд володіє, користується і розпоряджається належним йому майном.

2. Власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, що не суперечать закону. <...>»

Стаття 48. Загальні положення [щодо захисту права власності]

«1. Україна законодавчо забезпечує громадянам, організаціям та іншим власникам рівні умови захисту права власності.

2. Власник може вимагати усунення будь-яких порушень його права, хоч би ці порушення і не були поєднані з позбавленням володіння, і відшкодування завданих цим збитків. <...>»

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

33. Заявники скаржились на порушення їхнього «права на житло» у зв'язку з визнанням недійсною їхньої прописки та виселенням. Вони посилались на статтю 8 Конвенції, яка передбачає таке:

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших».

A. Прийнятність

34. Уряд не надав зауважень щодо прийнятності цієї скарги.

35. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у значенні пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Відповідно скарга має бути визнана прийнятною.

B. Суть

1. Доводи сторін

36. Заявники зазначили, що квартира Є. Б. була їхнім єдиним житлом і до виселення вони законно займали її близько десяти років. Ретроспективне визнання недійсною їхньої прописки, а також їхнє виселення становили серйозне, незаконне та неспіврозмірне втручання у їхні права, гарантовані статтею 8 Конвенції. Зокрема, укладаючи договір найму та реєструючи його в компетентних органах державної влади, вони не могли передбачити, що через десять років їх буде визнано «особами, що самоправно зайняли жиле приміщення». На їхню думку, при наданні дозволу на наймання житла власниця квартири не мала психічних розладів і компетентні державні органи в той час належним чином зареєстрували найм, не ставлячи під сумнів цей факт. Крім того, в 1995–1996 роках, коли власниця діяла у власних інтересах під час розгляду спору в суді та була присутня в судових засіданнях, суди ніколи не піддавали сумніву її дієздатність.

37. Заявники також зазначали, що при розгляді їх справи про виселення суди не дотримали балансу між їх інтересами у збереженні квартири та інтересами держави у звільненні приміщення. Суди відмовились врахувати їхні доводи про те, що вони протягом тривалого часу були добросовісними наймачами, несли витрати на ремонт і утримання квартири та здійснювали інші обов'язкові платежі, що другий заявник мав двох неповнолітніх дітей, які перебували на його утриманні, а у випадку їхнього виселення вся родина фактично стала б безпритульною. Вони зазначили, що в 2006 році другий заявник зрештою купив інший будинок у м. Києві. Однак, на думку заявників, це не змінило того факту, що їх виселення у 2002 році з їхнього єдиного житла було незаконним і неспіврозмірним.

38. Уряд зазначив, що у цій справі не було порушення прав заявників, гарантованих статтею 8 Конвенції. Зокрема, рішення про визнання недійсною їхньої прописки та їхнє виселення було прийнято в результаті змагального провадження, в якому всім сторонам було надано в рівній мірі можливість представити свої доводи. Суди здійснили оцінку доказів належним чином, всебічно обґрунтували свої рішення та діяли відповідно до застосовного у справі законодавства. Оскільки було встановлено, що заявники займали помешкання без будь-якої законної підстави, визнання прописки недійсною та їх подальше виселення переслідувало законну мету захисту інтересів власника та не можуть вважатись такими, що порушили їхні права, передбачені Конвенцією.

39. Крім того, заявники фактично не залишилися безпритульними. Вони могли повернутися до двокімнатної квартири, в якій вони були прописані до того, як переїхали до житла Є. Б. На той час в квартирі проживала доросла дочка заявниці. Крім того, згідно з довідкою Бюро

технічної інвентаризації, виданою у 2009 році, заявник був також зареєстрований як власник будинку в м. Києві.

2. Оцінка суду

(а) Загальні принципи

40. Згідно з Конвенцією поняття «житло» не обмежується приміщенням, яке законно займано або створено. Чи є конкретне місце проживання «житлом», яке підлягає захисту на підставі пункту 1 статті 8 Конвенції, залежить від фактичних обставин, а саме — від наявності достатніх та триваючих зв'язків із конкретним місцем (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справі «Прокопович проти Росії» (*Prokhorovich v. Russia*), заява № 58255/00, п. 36, *ECHR* 2004-XI (витяги)).

41. Втрата житла є найбільш крайньою формою втручання у право на повагу до житла (див., серед багатьох інших джерел, рішення від 13 травня 2008 р. у справі «МакКенн проти Сполученого Королівства» (*McCann v. the United Kingdom*), заява № 19009/04, п. 50).

42. Втручання держави є порушенням статті 8 Конвенції, якщо воно не переслідує законну мету, одну чи декілька, що перелічені у пункті 2 статті 8, не здійснюється «згідно із законом» та не може розглядатись як «необхідне в демократичному суспільстві» (див. рішення від 18 грудня 2008 р. у справі «Савіні проти України» (*Saviny v. Ukraine*), заява № 39948/06, п. 47).

43. Вислів «згідно із законом» не просто вимагає, щоб оскаржуваний захід мав підставу в національному законодавстві, але також звертається до якості такого закону. Зокрема, положення закону мають бути достатньо чіткими у своїх термінах, а також закон має передбачати засоби юридичного захисту проти свавільного застосування (див., серед багатьох інших джерел, рішення від 12 червня 2008 р. у справі «Власов проти Росії» (*Vlasov v. Russia*), заява № 78146/01, п. 125). Функція роз'яснення та тлумачення положень національного закону належить насамперед національним судам (див., наприклад, рішення у справі «Озтюрк проти Туреччини» (*Ozturk v. Turkey*) [ВП], заява № 22479/93, п. 55, *ECHR* 1999-VI). Хоча Суд не може замінити своїм рішенням рішення національних судів та його повноваження щодо перевірки дотримання національного законодавства обмежені (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справі «Слівенко проти Латвії» (*Slivenko v. Latvia*) [ВП], заява № 48321/99, п. 105, *ECHR* 2003-X; та рішення від 22 жовтня 2009 р. у справі «Пауліч проти Хорватії» (*Paulia v. Croatia*), заява № 3572/06, п. 39), його функцією є перевірка обґрунтування національних судів з точки зору Конвенції (див. рішення у справі «Слівенко проти Латвії», зазначене вище). Щоб захистити

особу від свавілля, недостатньо забезпечити формальну можливість мати змагальне провадження для оскарження застосування положення закону в її справі. Якщо ухвалене в результаті судового рішення не містить обґрунтування або доказової бази, виникле втручання у гарантоване Конвенцією право може стати непередбачуваним та, як наслідок, не відповідати вимозі законності (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Лупса проти Румунії» (*Lupsa v. Romania*), заява № 10337/04, пункти 41–42, *ECHR* 2006-VII; та рішення від 24 квітня 2008 р. у справі «С. Г. та інші проти Болгарії» (*S. G. and Others v. Bulgaria*), заява № 1365/07, пункти 42, 46 та 49–50).

44. Крім того, втручання у право заявника на повагу до його житла має бути не лише законним, але й «необхідним у демократичному суспільстві». Інакше кажучи, воно має відповідати «нагальній суспільній необхідності», зокрема бути співрозмірним із переслідуваною законною метою (див. рішення у справі «Зехентнер проти Австрії» (*Zehentner v. Austria*), заява № 20082/02, п. 56, *ECHR* 2009-...). Концепція «житла» має першочергове значення для особистості людини, самовизначення, фізичної та моральної цілісності, підтримки взаємовідносин з іншими, усталеного та безпечного місця в суспільстві (див. рішення від 27 травня 2004 р. у справі «Коннорс проти Сполученого Королівства» (*Connors v. the United Kingdom*), заява № 66746/01, п. 82). Враховуючи, що виселення є серйозним втручанням у право особи на повагу до її житла, Суд надає особливої ваги процесуальним гарантіям, наданим особі в процесі прийняття рішення (див. рішення у справі «Зехентнер проти Австрії», зазначене вище, п. 60). Зокрема, навіть якщо законне право на зайняття приміщення припинено, особа вправі мати можливість, щоб співрозмірність заходу була визначена незалежним судом у світлі відповідних принципів статті 8 Конвенції (див., серед багатьох інших джерел, рішення від 9 жовтня 2007 р. у справі «Станкова проти Словаччини» (*Stankova v. Slovakia*), заява № 7205/02, пункти 60–63; зазначене вище рішення в справі «МакКенн проти Сполученого Королівства», п. 50; рішення від 15 січня 2009 р. у справі «Косіч проти Хорватії» (*Aosia v. Croatia*), заява № 28261/06, пункти 21–23; та рішення від 22 жовтня 2009 р. у справі «Пауліч проти Хорватії» (*Paulia v. Croatia*), заява № 3572/06, пункти 42–45). Відсутність обґрунтування в судовому рішенні підстав застосування законодавства, навіть якщо формальні вимоги було дотримано, може серед інших факторів братися до уваги при вирішенні питання, чи встановлено справедливий баланс заходом, що оскаржується (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Беєлер проти Італії» (*Beyleler v. Italy*) [ВП], заява № 33202/96, п. 110, *ECHR* 2000-I).

(b) Застосування цих принципів у цій справі

45. Суд зазначає, що заявники у цій справі уклали договір найму спірної квартири в 1992 та 1993 роках відповідно. Урядом не було зазначено, що до виселення в 2002 році вони проживали в іншому місці. Отже, Суд вважає встановленим, що визнання договору найму недійсним і подальше виселення становить втручання у їхні права, що гарантуються статтею 8 Конвенції.

46. За твердженням Уряду, це втручання переслідувало законну мету захистити інтереси власника. Оскільки власником була сама держава, виселення захищало її інтереси та не може підпадати під виняток, передбачений пунктом 2 статті 8 Конвенції щодо захисту прав і свобод інших осіб. Оскільки державні органи вимагали звільнення квартири з метою отримання доходу, Суд може погодитись, що виселення розглядалось як покращення економічного добробуту держави. Таким чином, було задоволено вимогу щодо «законної мети» згідно з пунктом 2 статті 8 Конвенції.

47. Суд також зазначає, що, як стверджував Уряд, рішення визнати недійсним договір найму заявників і виселити їх було ухвалено компетентним судом у результаті змагального провадження та мало чіткі підстави, передбачені положеннями національного законодавства (див. пункти 19, 30–32, зазначені вище).

48. У той же час, оцінюючи доводи заявників, що застосування цих положень у їхній справі було непередбачуваним, Суд зазначає, що їх договір найму було ретроспективно визнано недійсним, як такий, що не мав законних підстав від самого початку, після його десятирічної офіційної реєстрації компетентними органами. Підставою для цього було встановлення того, що власниця квартири, яка ніколи не була офіційно визнана недієздатною та, як видається, мала самостійний спосіб життя, «не могла розуміти значення своїх дій та контролювати їх» у конкретну дату 1992 року, коли давала дозвіл на проживання заявниці у своїй квартирі. Суд вважає, що такий висновок потребує вагомої доказової бази, беручи до уваги, зокрема, те, що його зробили після смерті власниці квартири на прохання третьої сторони (держави) через 10 років від дати, про яку йдеться. Між тим, в обґрунтуванні суди поклалися виключно на висновок одного експерта, для формулювання якого, як видається, пішло щонайбільше кілька годин і вивчення одного джерела доказів, а саме висновку психіатричної експертизи, проведеної у 2001 році, щодо стану Є. Б. у березні 1993 року (пізнішої дати). Із цього випливає, що за обставин цієї справи така доказова база призвела до гіпотетичної оцінки фактів і в значній мірі завадила передбачуваності застосування законодавчих норм щодо виселення мешканців, які самоправно зайняли жиле приміщення.

49. У будь-якому разі Суд вважає, що доводи заявників щодо якості відповідного законодавства, як його розтлумачили суди, стосуються та невіддільні від питання, чи було втручання в їхнє право

на житло необхідним у демократичному суспільстві та, відповідно, пропорційним.

50. У зв'язку з цим Суд зазначає, що судам необхідно було встановити баланс між інтересами родини заявників із двома неповнолітніми дітьми, які тривалий час були наймачами квартири, та фінансовими інтересами держави в одержанні максимального доходу від продажу квартири, набутої як майно померлої особи, у якої немає спадкоємців ні за законом, ні за заповітом. У ході судового провадження заявники надали низку доводів, стверджуючи, що їхнє виселення становитиме для них надмірний тягар. Зокрема, вони стверджували, що вони добросовісно уклали договір найму та вважались законними наймачами протягом значного часу, сплачуючи витрати на утримання, ремонт майна та інші обов'язкові платежі. Судові рішення не містили жодної реакції на ці доводи, суди обмежились вирішенням питання, чи було проживання заявників у квартирі сумісним із положеннями законодавства. Крім того, на жодній стадії провадження (в тому числі стадії виконавчого провадження) суди не розглянули доводи заявників про те, що внаслідок виселення вони та двоє їхніх неповнолітніх дітей залишаться безпритульними. З матеріалів справи неясно, в якій мірі заявники постраждали від їхнього виселення та чи переселились вони без ускладнень. Вбачається, що заявник зміг набути нове постійне житло через чотири роки після подій, що стали підставою для заяви. Однак, навіть припускаючи, як стверджував Уряд, що заявники могли переселитись своєчасно та без непомірних витрат, їхні відповідні можливості ніколи не були предметом судового розгляду.

51. Загалом, з огляду на ненадання державними органами належного обґрунтування для відхилення доводів заявників щодо застосовності до їхньої справи законодавства відносно виселення мешканців, які самоправно зайняли приміщення, та відсутності оцінки співрозмірності їхнього виселення, Суд вважає, що заявників було позбавлено адекватних процесуальних гарантій у процесі прийняття рішення щодо їхнього права на житло.

52. Отже, у цій справі мало місце порушення статті 8 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

53. Заявники також скаржилися на те, що суди не проаналізували їхні основні доводи, зокрема про те, що вони офіційно визнавались мешканцями квартири близько десяти років та що виселення серйозно

вплинуло б на їхнє приватне та сімейне життя так само, як і на інтереси двох дітей. Вони посилалися на пункт 1 статті 6 Конвенції, який у відповідній частині передбачає таке:

«Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи ... судом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...»

54. Уряд не погодився з цими аргументами.

55. Суд зазначає, що ця скарга пов'язана зі скаргою заявників про порушення статті 8 Конвенції, тому також має бути оголошена прийнятною.

56. Суд нагадує, що, незважаючи на різний характер захищених статтями 6 і 8 Конвенції інтересів, що може вимагати окремого розгляду скарг, поданих за цими положеннями, у цій справі відсутність поваги до житла є основою скарги. Враховуючи те, що стало підставою порушення статті 8 Конвенції (див. пункти 49–51 вище), Суд вважає, що немає необхідності окремо розглядати ті ж факти за статтею 6 Конвенції (див. рішення від 7 грудня 2006 р. у справі «Хант проти України» (Hunt v. Ukraine), заява № 31111/04, п. 66; та від 18 грудня 2008 р. у справі «Савіні проти України» (Saviny v. Ukraine), заява № 39948/06, п. 70).

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ ДО КОНВЕНЦІЇ

57. Заявники також скаржилися на підставі статті 1 Першого протоколу до Конвенції на те, що внаслідок виселення вони були позбавлені результатів ремонту помешкання, зробленого ними під час проживання.

58. Суд зазначає, що заявники ніколи про це не скаржились на національному рівні, тому вони не вичерпали всіх засобів юридичного захисту щодо цієї скарги.

59. Отже, ця скарга має бути відхилена відповідно до пунктів 1 і 4 статті 35 Конвенції як неприйнятна.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

60. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

A. Шкода

61. Кожен із заявників вимагав по 90 000 євро відшкодування моральної шкоди.

62. Уряд заявив, що ця вимога є надмірною та необґрунтованою.

63. Суд зазначає, що заявники мали зазнати певної моральної шкоди у зв'язку з встановленим порушенням, яка не може бути належно відшкодована лише самим визнанням такого порушення. Здійснюючи оцінку на засадах справедливості та з огляду на характер встановленого у цій справі порушення, Суд за цією вимогою присуджує кожному заявнику по 6000 євро.

B. Судові витрати

64. Заявники не заявляли жодної вимоги щодо цих витрат, тому Суд нічого не присуджує.

C. Пеня

65. Суд вважає за доцільне призначити пеню виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткових пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* скарги за статтею 8 і пунктом 1 статті 6 Конвенції прийнятними, а решту скарг у заяві — неприйнятними.

2. *Постановляє*, що в цій справі було порушення статті 8 Конвенції.

3. *Постановляє*, що немає необхідності вирішувати, чи було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

4. *Постановляє*, що:

(a) протягом трьох місяців з дня, коли рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має сплатити кожному заявнику 6000 (шість тисяч) євро відшкодування моральної шкоди, враховуючи будь-який податок, який може бути стягнуто; ці суми мають бути конвертовані у національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

(b) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до повного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в цей період, плюс три відсоткових пункти.

5. *Відхиляє* решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою і повідомлено письмово 2 грудня 2010 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
(Claudia Westerdiek)
Секретар

Пеер ЛОРЕНЦЕН
(Peer Lorenzen)
Голова